

μᾶς κάμετε ἀνθρώπους. Νάλλαξετε τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ μποροῦνε νὰ παίρνουνται ὅσοι ἀγαπιοῦνται. Κ' ἔτσι νὰ στερεώσετε πρῶτα πρῶτα τὸ δικαίωμα ποὺ κάθε ἄνθρωπος ἔχει νάγαπᾷ, ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς μας ὁ πιὸ μεγάλος, ἡ ἀπαραίτητη καὶ πρώτη μας ἀνάγκη θέλει νάγαποῦμε καὶ νὰ μᾶς ἀγαποῦνε, ἀφοῦ, ὡς τὸ ποῦμε φανερά, ἡ μήτρα τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἀγάπη».

Ἀρχιμνημένο Ἰούνιο μήνα, κερικῆ, 4, 1899, ἡ ὥρα πεντέμισι — στὸ Παρίσι — ἔξη καὶ πενήντα πέντε τᾶπόγεμα — στὴν Ἀθήνα — τελειωμένο τὸν Ὀκτώβριον, 31, 1899, μέρα Τρίτη, ἔξη καὶ εἴκοσι πέντε, ἡ ὥρα, τᾶπόγεμα — στὸ Παρίσι — ἑπτὰ καὶ σαράντα στὴν Ἀθήνα.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΜΠΡΟΥΣΣΟΣ

10

Μετὰ τὸ Ἰούλιον πῆγα νὰ δῶ τοῦ Τρικούπη τὸ σπίτι. Μία ἐξωτερικὴ μαρμαρένια σκάλα ὀδηγεῖ πρὸς τὸ πρῶτο πάτωμα, καὶ στὴν κορυφὴ της βλέπεις τὴν ἐξέδρα, ὅπου μετὰ τὸ καταδικαστικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς βγήκε καὶ κάθησε μετὰ γύρω τοὺς φίλους. Ἐκεῖ ἔμεινε συνλογισμένος λίγη ὥρα, ἔπειτα εἶπε : «Δοιπὸν ἀνθ' ἡμῶν ὁ κύριος Γουλμῆς». Πάλι σάπασε, καὶ σὲ λίγο μετὰ ἕνα «Καληνύκτα σας» ἀποσώθηκε καὶ πᾶ ἔξω ἀφ' ὧν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, γιὰτὶ ἔφη : νωρὶς νωρὶς τὸ πρῶτ' γιὰ τὰ ξένα. Ὅταν πέθανε, ἡ «Πρωτὴ» τὸ φύλλο τοῦ Ντελγιάνη, ἀνάγγειλε τὸ θάνατό του μέσῳ στὰ ὀλιγόστιχά της μετὰ κατὰ τέτα λόγια : «Ἀπέθανε ὁ κ. Χαρίλαος Τρικούπης, πρῶτον βουλευτής». Τίποτα ἄλλο. Ἐπιγραμματικά πολὺ, μὰ καὶ ἀνάντρα ὅσο γίνεται.

Ὁ Τρικούπης συνδύαζε ὅλες τὰς ἀρετὰς, ὅσες διεδόκουσαν ὁ Περικλῆς ὡς πολιτικός, δηλαδὴ ἐγνώριζε τὰ θέοντα καὶ ἐξημεύσαι ταῦτα, φιλόπολις τε καὶ χρημάτων κρείσσων. ἔλα καὶ τοὺς τρόπους ἔξοχα ἀριστοκρατικούς ὅπως φαντάζεται κανεὶς καὶ τοῦ Περικλῆ τοὺς τρόπους. Τῆς ἀνιδιοτελείας τὴν ἀρετὴ τὴν ἀποδείχνει ἡ ἀνέχειά του, τόση ὥστε δὲν κάτεχε μίττε τῆς ἐκλογῆς του τοὺς πόρους, γιὰτὶ ἔξερω πῶς, τοιγάρχιτο μὴ ποτέ, ἔγραψε ἡ κ. Σοφία σὲ παιδικοὺς φίλους τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ συντελέσουνε στὴ δαπάνη της. Ὡστόσο, τέτοιος ὑπέροχος ἄνθρωπος μήτε στὴν ἐπαγγελίᾳ του δὲν ἔσπευε φαίνεται γερὰ θεμελιωμένος. Μοῦ δηγήθηκα πῶς μὴ τὸ ἐκλογὴ σώθηκε χάρις σὲ ἕνα γέροντα φρουτανελοφόρο, ἄνθρωπο περιοπῆς στὸ Μεσολόγγι. Ἀφ' οὗ, πρὶν ῥῆξαι τὸν ψῆφον τοῦ στὴν κάλπιν, ἔβλεπε τὸ γέρον, καὶ γυρνώντας πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἶπε «Σὲ ἐφχαριστῶ, Παναγία μου, ποὺ σ' ἀξιώνεις σημεῖον νὰ ψηφίσω τὸ μεγάλο μας συμπολίτη, τὸν Τρικούπην». Ἀφ' οὗ συγκινώντας τοὺς ἀπλοϊκοὺς, γύρισε πολλοὺς ψήφους καὶ ἔσωσε τὴν ἐκλογήν.

Ἄν οἱ πολιτικοὶ τοῦ αἵλου εἶχαν τὴν καλοσύνη ἀπρόσκλητον νὰν τότε φωτίζονε μετὰ τὴ γνώμη τους, συνήθιζε ὁ Τρικούπης νὰν τοὺς ἀκούει κατὰ τὸ φαινόμενον προσηγορικῶς καὶ νὰ μὴν ἀντακροῖται. Μία φορὰ τὸ Τρικουπικὸν κόμμα ὄντας διχασμένο ὡς πρὸς κάποιον ζήτημα, πῆνε ἕνας βουλευτής καὶ τοῦ ἐγγήγησε τὸ φρόνημά του. Ἄμα τέλειωσε, τοῦ εἶπε ὁ Τρικούπης «Ἐ-

χετε δίκαιον». Κατόπι ἄλλος τοῦδωκε τὴν ἀντίθετη γνώμη, μετὰ τὴν ἴδια ἀπάντησιν «ἔχετε δίκαιον». Ἐνῶς τρίτος τότες τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε «Κύριε πρόεδρε, ὡς ἄκουσα νὰ πείτε τοῦ Α' ἔχετε δίκαιον, τὸ ἴδιο καὶ τοῦ Β'. Ἀφ' οὗ φαίνονται ἀσυμφύβητα». Καὶ ὁ Τρικούπης «Καὶ ἐσεῖς ἔχετε δίκαιον».

Ἔτυχε νὰ βρίσκουμαι στὴν Ἀθήνα ὅταν πρωτόγινε πρωθυπουργὸς ὁ Τρικούπης, καὶ ἔλεγα μὴ μέρω τοῦ φίλου μου τοῦ Κυριακούλη Μαθρομικῆ πῶς ἐπιθυμοῦσα νὰ δῶ στὴ Βουλὴν ἀφ' οὗ τὸν ἄντρα, ποὺ μεγάλα περιμένα ἀπὸ τὸν πατριωτισμό του, τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ νοῦ. Ὁ Κυριακούλης, ἀκόλουθος τότες τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, μετὰ προσκολλησε μαζί του στὸ διπλωματικὸ θεωρεῖο. Ἀφ' οὗ καθήσαμε, πλησιάζοντας ἕνας κλητήρας μετὰ ῥώτης ἂν εἶμαι διπλωμάτης. «Μάλιστα, παρέμβλε ὁ Κυριακούλης, ὁ κύριος εἶναι πρόξενος Καλκούττας». Ὁ κλητήρας, αἰετῶς ἀκούσε τὸ πρόξενον ἀφ' οὗ ὄνομα, τὸ ἡχηρὸ καὶ πρὸ σφανταχτερό παρὰ Γαλλίαν ἢ Ἀγγλίαν, ὑποχώρησε πρὸς ὅλα μετὰ ἐξαιρετικὴν σέβας.

Στὴ συνεδρίασιν ἐκεῖνην ἄκουσα ἕνα μικρὸν ἀλλὰ χαρακτηριστικὸν λόγον τοῦ Τρικούπη. Δημηγορώντας ὁ Ράλλης, ὑπουργὸς τῶν ῥώτης, ἔδωκε νύξιν πῶς, ὅταν πρωθυπουργοῦσε ὁ Δαμασκίουρης, πῶς οἰκονομικῶς ὁ ὑπουργὸς τοῦ ὁ Γαίβας. Ἀγανακτικέμενος ὁ Δελμυρίδης φώναξε ἀπὸ τὴ θέσιν του «Δὲ σοὺ ἀμολοῖται ἔσθ' ἂν νὰ ἐκφράζεται κατὰ ἀφ' οὗ τὸν τρόπο, καὶ ἀποπῶ πῶς ὁ κ. πρωθυπουργὸς δὲ σὲ σταματῶ. Κόκκαλωσε ἔφην ὁ Ράλλης, καὶ ἡ Βουλὴ, ὄντας ἀντιπροσωπευτικὴ, θοοῦθησε καὶ τὸν ἀνέγκασε νὰ ἀφίσει τὸ θῆμα. Ἀνέθηκε ὅμως τότες ὁ Τρικούπης, καὶ μετὰ ἔσπευε ἔσπευε καὶ ἐπιβλητικῶς παραστήθηκε πῶς οἱ πρὶν οἱ ῥώτης εἶχαν περὶ πολλὰ καὶ ποσοδωτικὰ χοροὶς ἢ Βουλὴν νὰ συγκληθῇ, καὶ δὲν παρόχτησε παρὰ ὅταν ὁ ὑπουργὸς τοῦ ἀκολούθησε κίπῳ τὸ παροδωτικόν του. «Τοῦτο, πρόσθεσε, εἶναι προφανὲς ἀδιζήτων. Ἡ λογικὴ τοῦ — καὶ φαίνεται ἐπιπροσέχει γιὰ τοῦ ἡ λογικὴ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς — ὄντας ἀντιπροσωπευτικὴν τὸ ἐπιστάδιον ἔλκει».

Ἔλα καὶ τὴν καλὴν τὴν καλὴν καὶ ἄλλῃ ἰσοπύρην νὰ ἀκούσω δημοφιλῶς τοῦ Ἑλληνιστοῦ Ἀλεξανδρῶν. Ἡ οὐσία δὲ καὶ ἰσχυρὴ τίποτα ἐξαιρετικὰ μενέλα, ἡ ἀποικὴν γὰρ ὅμως καὶ λεθηνία, ἡ ἀβίαστη μελοδωρὴ ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὴ καὶ φωνή, ἡ μετομιμένη ἀλλὰ καὶ ἐμψαντικήν γενομένην, κατέβηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπευτικὴν. Μοῦ ἔφηνε στὴν ἑσπέραν μου ὡς ἀκούω πολλοὺς ὄνομασται — Ἀνδρῶν οἱ ῥώτης, ἄκουσε καὶ τὸν Περικλῆ οἱ ῥώτης καὶ τὸν καλὸν τοῦ ἐπογῆ, καὶ γὰρ τὸν ὡς πῶς τὸ ῥώτης καὶ τὸν ἀντίθετον δὲν ἔφτανε τὸ Ἀλεξανδρῶν. Τέτοιον οἱ ῥώτης μονεχὰ προσηγορεῖται μετὰ τὸ ὄνομα ἐπιπροσέχει :

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος
γλυκίων ῥέειν αὐδῆ.

Ἀνάλογο θέλημα φαίνεται ἀκούει καὶ σὲ τὸν ἴδιον τικὸν κύκλον. Ἡ κ. Λιδωρίκη, ποὺ τὸν γινώρισε νέον ἀνδρα, τὸν ἀναφέρει μετὰ ἐνθουσιασμόν, ἂν καὶ τὰ πολιτικὰ της φρονήματα βάδιζαν ὁλότετα ἀντίθετά του. «Ἐθαύμασα, λέει, (Σελίδες τινὲς τῆς ἱστορίας τοῦ Βασιλέως Ὀδωνος σελ. 286), τὴν μελέτην τὴν γλῶσσάν του, τὴν δεξιότητά μετ' ἧς ὑπερῆρξε τὸ θέμα του, τὸ ἀγνόν τῶν αἰσθημάτων του, τὸν πόθον τοῦ τοῦ νὰ τὴν τὴν πατρίδα τοῦ ὑπέροχον, τὴν ἰσχυρὰν θέ-

λῆσιν νὰ καταβάλῃ πᾶν πρόσκομμα πρὸς τὸ ἰδεῶδες
ὃ ἐφρανόσθη διὰ τὴν ἀγαπητὴν του Ἑλλάδα».

Στὸ Μεσολόγγι χρωστοῦμε καὶ τρίτο μεγάλο ἄν-
την. Ἴσως τὸ μεγαλύτερο. Δὲν τότε νοματίζω· ὅλος ὁ
κόσμος τὸν ἔννοεῖ, ἢ ἔπρεπε.

Τὸ σπῆτι ὅπου γεννήθηκε ὁ Δεληγιώργης εἶναι πα-
λιὸ μικροῦτσικο σπιτάκι, ἐποθέτω καλούτσικο τῆς ἐ-
ποχῆς του, ὅπου ὡς στὸ θάνατό της κατοίκησε ἡ ἀ-
δερφή του ἡ κ. Δροσίνη, μιὰ ἀπὸ τίς κυρίες τῆς φα-
μίλιας του, πού ἡ κ. Λιδορίκη (σελ. 385) φεῖ ὀνομά-
ζει «γυναῖκες πάσης ἀρετῆς καὶ ἀρχὸν συντηρητικῶν
καὶ ὑπερόχων». Ἐλεῖ στάθμια μερικά λεφτά καὶ ἀ-
ναπόλησα γιατί ἀπὸ τὴν ἡ μοιραία ἐθνικὴ καταδίκη, πού
οἱ μεγάλοι μας ἄντρες—ὁ Ὀθωνας, ὁ Καποδίστριας,
ὁ Λομβάρδος, ὁ Δεληγιώργης, ὁ Τρικούπης, ὁ Βενι-
ζέλος — σπρώχνουνε μὲ κόπους καὶ μόχθους τὸ ἔ-
θνος πρὸς τὴν ὕψι, καὶ ἐκεῖνο «ἀπὸς» ἔπειτα πέδονδε
καὶ ἀνδραγατῶν ὅπως «ἀπὸς ἀναιδής».

Στὴ Λέσχη τοῦ Μεσολογγίου κρέμονται οἱ εἰκό-
νες τοῦ Δεληγιώργη καὶ τοῦ Τρικούπη. Ξεσηριαμένες
ἀπὸ φωτογραφίες, μιᾶς οὖνε, μιὰ ἡ δουλιὰ εἶναι χον-
τροκόπη πάρα πολὺ.

Τὸ Ξενοδοχεῖο, ὅπως βοῦναι ἔπειτα καὶ τοῦ Ἀγρι-
νίου, εἶναι ἑλεεινὸ. Ἀκατάστατο, σαθρὸ, ἀμελεῖται,
καὶ μιὰ τσαποποσύλα πού ὑπερετεῖ. Ἔχει ὁμως μιὰ ἀ-
ρετὴ πᾶντα στὴν Ἑλλάδα, πὼς ὁ ἀτόπατός του εἶναι
ἀνθρωπινός. Τὸ σύστημά του εἶναι ἀπαιχτωμένο, μὰ
καλύτερα ἔτσι παρὰ τὰ καινούργια συστήματα πού δὲ
λειτουργοῦν παρὰ μολύνουν. ὅπως εἶναι καὶ ὅλων τῶν
ἐλληνικῶν ἡγεμονῶν. μὲ ὅσα, ἐγὼ τοιλάχιστο, ἔτιχε
νὰ ταξιδεύω.

(Συνέχεια)

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

ΕΞΥΨΩΣΗ

Ἐνα ἄλογο σοῦ γράφτηκε νὰ κυνηγᾷ, κερδιά,
πού χλμιντρᾷ λές καὶ μεθ' ὅταν ἴδιο θόρυβό του
τρέχει σὰ φλόγα τὴν αἰγὴ, σὺν ἴσκιος τὴν βραδιά,
καὶ σὺ παίρνεις γιὰ δρόμο σου τὸ δρόμο τὸ δικό του.

Ἐνα ἄλογο πού ὁ πόθος τους λές κ' εἶναι δι' αὐτὴ γῆ
νὰ φτάσει μὲς στὰ πέλαγα τὸν ἥλιο πού ψηλώνει,
καὶ πού συχνὰ τὰ μάτια σου τὸ βλέπουν τὴν αἰγὴ,
ἔνα μὲ τᾶσπρα σύγνεφ' αὐτὴ φλόγα νὰ ζυγώνει.

Ὁ πόθος του καὶ ὁ πόθος σου φλόγες μιανῆς φωτιάς,
ἡ δίψα σου κ' ἡ δίψα του πρὸς μιὰ πηγὴ τραβᾶνε—
καράβι σ' ἴδια θάλασσα πού τὰ χτυπάει ὁ νοτιάς
καὶ τὸ τᾶξιδι ποῖκοιαν πιστὰ ξανόχρυσον.

Τὴ μεγαλόπρεπὴ σου ὁρμὴ νὰ κόψει, ποῖός μορεῖ;
ξαίρεις πὼς εἶναι φάντασμα καὶ ἄλογο μπροστάσου,
μὰ γιὰ νὰ φτάσεις τᾶψταστὸ πού τὴ φύση σου στερεῖ
νὰ πλάσεις δὲν ἐδίσταξες τὸ μῦθο τοῦ Πηγάσου!

Τ. ΜΑΛΛΑΝΟΣ

Ο ΚΛΗΡΩΤΟΣ

Στὴ «Φοιτητικὴ Συντροφιά»

Μιὰ ἔνοια, μιὰ ἀνησιγία τὸν βασάνιζε τώρα τε-
λευταία. Πάντα σκεπτικός, συλλογιμένος, ἀνόρεχτος.
Καὶ ἡ δουλιὰ δὲν μπορούσε νὰ βῆναι μπρός, γιὰ τί-
ποτα δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ σκεφτεῖ. Τὸ εἶναι του τὸ
βλεπε νεκρωμένο.

Τὴ χρονιά ἐκεῖνη εἶταν νὰ πᾶει στρατιώτης. Κι
αὐτὸ τὸν εἶχε ἀλλάξει τόσο, τὸν εἶχε ρίξει σ' αὐτὴ τὴ
μαύρη ἀπελπισία. Τὸ στρατιωτικὸ γι' αὐτόν δὲν εἶ-
ταν ἕνας χωρισμός ἀπὸ τοὺς δι' αὐτὸς του, μιὰ μεγάλῃ
ἀγγαρία. Ὡ, ἂν εἶταν αὐτὸ μόνο! Στὸ διάβολο...
Αὐτὸς στὸ στρατιωτικὸ ἔβλεπε μιὰν ψυχικὴ νύκτα, ἔ-
ναν πνευματικὸ ὕπνο. Ἐναν πολὺχρονο ὕπνο, πού δ-
ταν θὰ ξύπναγε, θάβλεπε τὸ καρδιὴ τῆς ζωῆς, ἀπ' ὅ-
ποιον τὸν εἶχαν βγάλει μὲ τὴ βία, νάρμενιζε μακριά.
τόσο μακριά του, πού μόλις νᾶν τὸ ξεχωρίζει στὴν
πλατεῖα θάλασσα τοῦ κόσμου. Καὶ θὰ ξύπναγε κεῖ,
μοναχός, σὰ ναυαγός σ' ἐρημικὸ ἀκρογιάλι. Θὰ γυρί-
ζε στὸν κόσμο ξένος καὶ ἀγνώριστος. Ἀχ, αὐτὸς ὁ ἔ-
πνος! Γι' αὐτόν εἶταν σὰν ἕνας ἀφανισμός, σὰ μιὰ
ἐκμηδένιση. Θὰ τὸν παρόλυνε, θὰν τοῦδενε τὰ χέρι.
τὴ στιγμὴ τῆς πρὸ μεγάλης του ὁρμῆς.

Ἐπειτα σκεφτότανε τοὺς δικούς του, τὸ γέρο πα-
τέρα του, τὴ βασανισμένη τὴ μάνα του, τὴν ἀδερφή
του. Σὲ καθενὸς τὴν ψυχὴ εἶχε νὰ σθεσεῖ καὶ ἀπὸ μιὰ
ἐλπίδα. Ὁ κουρασμένος του πατέρας θὰ δεχότανε τὸ
πρὸ δυνατό χτύπημα ἀπ' ὅλους. Θᾶντεχε τόχα; Θᾶ-
βλεπε μὲ μιὰς τὸ λειβάδι τῆς ξεκούρασης ἀπὸ τόσο
σιμὰ του πού εἶταν, νὰ φεύγει, νὰ πηγάζει πάλι μα-
κριά του, τόσο μακριά, πού γιὰ νᾶν τὸ ξαναζυγώσει
θαῖρεπε νὰ περιμένει πολὺ, πολὺ ἀκόμα. Θὰν τοῦταρ-
ναν τὸ παιδί του, τὴ στιγμὴ ἴσα ἴσα πού θὰ τὸν
ξεκούραζε σὲ λίγο, τὴ στιγμὴ πού τόσο χρόνια πε-
ρῆμενε.

Ἔτσι ἔβλεπε ὁ νῖος τὸ στρατιωτικὸ. Κι ὅλ' αὐτὰ
ἀνακατενόνταν, συνεδενόνταν καὶ ἔκαναν τὴν ἔνοια, τὴ
συλλογὴ, πού τὸν ἔτρωγε νύχτα μέρα.

Τὴν εἰδησιὴ πὼς θὰ προσκαλοῦσαν σὲ λίγο τὴν ἡμέ-
ρὰ του, τοῦ τὴν εἶχε φέρεῖ μιὰ Κυριακὴ ἕως ξάθε-
φός του, μέσα ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο.

Κι ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ἄρχισε τὸ μαρτύριο γιὰ τὸ
νιό. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ περιέμενε τὴν πρόσκλησιν
του στὸ στρατό. Τί ἀγωνία, τί καρδιοχτύπι! Ὅλα
τὸν πείραζαν, ὅλα τὸν νεύριαζαν. Καὶ περισσότερο ἀπ'
ὅλα οἱ φημεριδοπῶλες καὶ πρὸ πάντων οἱ μικροί, τὰ
λουστράκια. Ἡ συμπάθεια, πού ἔνωθε πρῶτα γι' αὐ-
τὰ, βλέποντάς τα τότε νὰ τουρτουρίζουν ἀπὸ τὸ γυῖο
καὶ τότε νὰ σκᾶνε ἀπὸ τὴν κόπια, ὅλη εἶχε γίνει τώρα
μίσος, παράφορος θυμός. Ὅσπου νὰ ξεχωρίσει ἀπὸ
τίς μερδεμένες τοὺς φωνές, ἀπὸ τὰ ξεφωνητά τους
τὰ νέα πού διαλαλοῦσαν, ἢ ψυχὴ του ἀνέβαινε σὺν
δόντια. Τί φριχτὴ πού τοῦ φαινόνταν τώρα ἡ φωνή
τους! Νὰ μπορούσε νὰ τοὺς βουλώσει τὸ στόμα, νὰ
τοὺς φωνάξει σκαμὸς! Ἀχ, πόσο θὰ ξαλάφρωνε...

— Πρόσκλησις τῶν κληρωτῶν! γέμισε ὁ ἀέρας ἐν'
ἀπομεσήμερο.